

Т.П. Настич

ФІНАНСУВАННЯ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИХ ЗАКЛАДІВ В УКРАЇНІ: ПРОЕКТНИЙ ПОГЛЯД

Розглянуто проблеми у сфері культурно-мистецької освіти. Виділено проблеми, які пов'язані з її фінансуванням. Проаналізовано механізм фінансування, який базується на двох джерелах. Показана доцільність і можливість застосування проектного фінансування. Рис. 2, дж. 16.

Ключові слова: культура, освіта, механізм фінансування, проектне фінансування.

JEL H52, I21

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими завданнями. За роки незалежності України вища освіта функціонує в динамічному, вкрай суперечливому середовищі. Тенденція збільшення кількості і типів вищих навчальних закладів, яка спостерігалась наприкінці ХХ століття, сьогодні має негативні наслідки, які впливають на розвиток і якість вищої освіти. Неконтрольоване зростання кількості вищих навчальних закладів без адекватного збільшення в країні кількості висококваліфікованих викладачів та зміцнення матеріально-технічної бази, без розширення наукової й науково-технічної діяльності – ось основні причини зниження якості вищої освіти. На фоні прагнення України інтегруватися в європейський освітній простір, залишається до кінця не зрозумілим місце мистецької освіти у системі технологій Болонського процесу. В умовах входження України до Європейського Союзу виявляються як позитивні, так і негативні тенденції у процесі реформування національної системи підготовки кадрів в галузі культури та мистецтва.

У розвитку сучасних державотворчих процесів мистецькій освіті належить особлива роль. Саме у цій освітній галузі реалізуються актуальні завдання засвоєння, трансляції, а також збереження духовної спадщини народу, формується естетична культура особистості – творця культурних, мистецьких цінностей. У зв'язку з цим проблема визначення стану та напрямків підготовки фахівців культурно-освітньої галузі набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, і виділення невирішених раніше частин. Реформування вищої освіти в контексті Болонського процесу у ході системної модернізації освітньо-кваліфікаційної структури мистецької освіти неможливо без врахування вітчизняного досвіду. «У разі огульного пристосування нашого досвіду до такого роду Болонських процесів ми ризикуємо остаточно втратити і працевлаштування наших музикантів у Європі, й іноземних студентів на ринку мистецько-освітніх послуг» [1]. Проблемою спрямування національної освітньої системи у Європейський простір опікувалися провідні українські мистецтвознавці С. Волков [2], Н. Герасимова-Персидська [3], В. Рожок [4], О. Чепелик [5], та інші, які шукали шляхи її модернізації у вищій школі. У даних публікаціях знайшли своє відображення багато важливих аспектів реформування різних ланок мистецької освіти, які стосуються даної сфери діяльності загалом та окремих її напрямів зокрема. При цьому залишаються відкритими питання фінансування такої освіти в період трансформацій, які пов'язані з імплементацією нового закону «Про вищу освіту». Така трансформація відбувається з використанням проектної методології, яка достатньо широко застосовується до сфери вищої освіти [6].

Тому доцільно встановити наскільки процеси фінансування системної модернізації освітньо-кваліфікаційної структури мистецької освіти готові для трансформації в таких умовах.

Мета статті. Описати основні проблеми, з якими стикаються заклади культурно-мистецької освіти у тому числі проблему фінансування, а також оцінити стан застосування проектного фінансування та проектної методології для таких закладів.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні державна турбота про культурно-мистецьку освіту, яка є компонентом потенціалу економічного зростання і повинна розглядатись як один з найважливіших факторів у забезпеченні як національної безпеки, так і добробуту країни і кожного громадянина. З цих позицій стає зрозумілим, чому фінансові вкладення в освіту у розвинутих країнах світу визнаються одними з найважливіших інвестицій у людський капітал [7]. Крім того, необхідність збільшення обсягів бюджетних коштів у розвиток освіти пов'язана також з наявністю прямої кореляції підвищення ефективності та конкурентоспроможності економіки з процесами постійного підвищенням кваліфікації та підготовки кадрів, зростанням їх професійності [8]. Низька якість освіти має наслідком як зниження конкурентоспроможності вітчизняних фахівців на міжнародному ринку праці, так і зниження рівня конкурентоспроможності всієї національної економіки. Саме тому актуальною проблемою сучасної економічної науки та практики виступає пошук нових підходів до вирішення питань фінансування освіти, і в першу чергу бюджетного, як важливої складової людського капіталу, у тому числі і такої її важливої ланки як культурно-мистецька освіта.

Після здобуття незалежності та створення Української держави, її культурно-мистецька галузь відчула на собі схожі проблеми, з якими зіткнулися держави пострадянського простору. Найголовнішими з них були і залишаються неадекватне розуміння ролі культури та мистецтва і ролі держави в культурному секторі відповідно до нових реалій суспільно-економічного життя [9]. Багато країн, що опинилися у схожих умовах, змогли розв'язати протягом десятиліття окремі системні проблеми в галузі культури. В основному їм вдалося цього досягти завдяки застосуванню нових підходів, у тому числі і підходів, які базуються на методології управління проектами [10]. На жаль, за цей час Україна ці проблеми переважно тільки поглибила. При тому, що в Україні ведуться наукові розробки щодо впровадження методології управління проектами у сфері культури і мистецтва [11]. Перспективність такого напрямку підтверджує досвід впровадження проектного фінансування проектів у ЄС [12]. Аналіз досвіду країн ЄС показує, що в загальній кількості проектів, для яких використовувалось проектне фінансування, приблизно 12% - це проекти зі сфери культури (рис. 1). Фінансування отримала така сама кількість проектів сфери охорони здоров'я. Ці групи проектів знаходяться на третьому місці після освіти (27%) та транспорту (20%).

В Україні затверджені нормативно-правові та організаційно-економічні основи функціонування культурно-мистецьких закладів. Водночас, на сьогодні потребують удосконалення механізми організації та фінансового забезпечення культурно-мистецьких вищих навчальних закладів [13]. Вирішення цих питань можливе лише на основі з'ясування об'єктивних і суб'єктивних проблем сучасного фінансування галузі культури та мистецтва, визначення шляхів удосконалення механізмів диверсифікації фінансування культурно-мистецької сфери.

В умовах обмежених фінансових ресурсів держави фінансування вищих навчальних закладів культурно-мистецької освіти потребує відмови від

застарілих моделей фінансування та розробки нових засад з урахуванням соціальної значимості культурно-мистецької галузі.

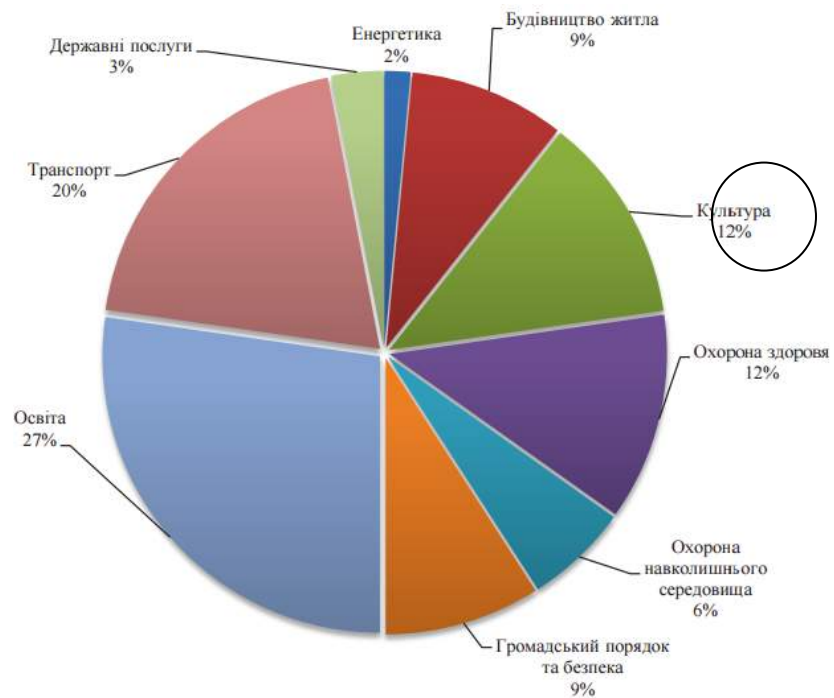

Рис. 1. Кількість проектів в країнах ЄС, які підтримувались державою за схемою проектного фінансування (на основі даних [12])

Серед нових підходів слід розглядати підхід до фінансування, який базується на механізмі фінансування установи з результатами його діяльності - безперервної якісної роботи установи в умовах ринкової економіки [14]. Такий підхід повністю співпадає з сучасним поглядом на економічну безпеку, критерієм якої виступає безперервність діяльності [15]. На рис. 2 наведено можливий варіант схеми фінансування освітніх установ. Як бачимо, заклад культури і мистецтва має два джерела фінансування. Перше – це гарантоване джерело, обсяг якого повністю визначається фондом оплати труда, комунальними послугами та іншими першочерговими видатками, які традиційно підпадають під категорію «захищені». Але на сьогоднішній день за рахунок бюджетних коштів більшість державних ВНЗ можуть профінансувати лише частину витрат по заробітній платі і нарахування на неї, частину витрат на комунальні послуги та стипендії студентам.

Друге джерело та його обсяг повністю залежать від результатів діяльності, від якості надання послуг. За своєю сутністю обсяг цього джерела буде повністю залежати від того, як ефективно буде працювати система забезпечення вищим навчальним закладом якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості). Її обов'язкова наявність у кожному навчальному закладі передбачена статтею 16 нового Закону «Про вищу освіту» [16]. Саме друге джерело передбачає проектний підхід до фінансування. Через це джерело можуть надходити державні кошти, які можуть бути «закріплені» за абітурієнтами, які самостійно вибирають навчальний заклад, а заклад від цього

отримує додаткове фінансування. Але державні органи та навчальні заходи не приділяють цьому джерелу належної уваги.

Рис. 2. Схема фінансування закладів культури і мистецтва за результатами діяльності [14]

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямку.

Отже, аналіз головних накопичених у галузі проблем, причин їх виникнення свідчить про комплексний характер цих проблем. Тому їх вирішення потребує не тільки належного бюджетного фінансування галузі освіти у сфері культури та мистецтва, але й удосконалення механізмів фінансової підтримки, формування сприятливої правової бази, поліпшення системи управління галуззю, підвищення рівня менеджменту в закладах культури за рахунок переходу до методології управління проектами. Недоліками прямого бюджетного фінансування сфери культури та мистецтва в Україні є: розмитість та невизначеність пріоритетів і нестабільність загального розподілу витрат, незначна роль конкурсних механізмів фінансування конкретних проектів (заходів), а також недофінансування культурно-мистецької сфери, тобто невиконання планових бюджетних показників. В подальшому потрібно сконцентруватися на розробці науково обґрунтованих механізмів щодо реалізації перспективних схем фінансування навчальних закладів сфери культури та мистецтва.

ЛИТЕРАТУРА

1. Рожок, В.І. Мистецька освіта і Болонський процес [Електронний ресурс] / В.І. Рожок. – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/bologna/articles/00.html>.
2. Волков С. Вищі музичні навчальні заклади України та їх роль у збереженні екології культури [Текст] / С. Волков // Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки: Мистецькі обрії: Наук. зб. Ін-ту пробл. сучасн. мист-ва Акад. мист-в України. – Вип. 2. – К.: ІПСМ АМУ, 2009. – С. 311–317.
3. Герасимова-Персидська Н. Нові тенденції в українській музичній освіті: Європейський контекст [Текст] / Н. Герасимова-Персидська // Музична освіта в Україні. Сучасний стан, проблеми розвитку: матеріали наук.-практ. конф. – К.: Акад. мист-в України, 2001. – С. 23–25.
4. Рожок В. Модернизация высшего образования в Европе: реалии и перспективы [Текст] / В. Рожок // Культурология та мистецтвознавство: Зб. статей НМАУім. П.І. Чайковського; КІМ ім. Р.М. Глієра. – Вип. 32. – К., 2010. – С. 210–229.
5. Чепелик О. Парадигма змін у мистецькому освітньому процесі [Текст] / О. Чепелик // Сучасні проблеми художньої освіти в Україні: Зб. наук. праць інт-ту пробл. сучасн. мист-ва акад. мист-в України. – К.: ІПСМ АМУ, 2009. – С. 208–219.
6. Шаров О.І. Проектний погляд на процеси імплементації нового закону України «Про вищу освіту» [Текст] / О.І. Шаров // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. пр. – Луганськ: вид-во СЧУ ім. В. Даля, 2015. – №2(54). – С. 125-130.

7. Седаков Дмитрий Александрович Финансирование системы высшего образования как основа развития человеческого капитала [Электронный ресурс] // Вестник УГУЭС. Наука, образование, экономика. Серия: Экономика . 2014. №4 (10). – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/finansirovanie-sistemy-vysshego-obrazovaniya-kak-osnova-razvitiya-chelovecheskogo-kapitala>.
8. Кудрявцев К.А. Способы повышения конкурентоспособности предприятий [Электронный ресурс] // Креативная экономика. — 2010. — № 12 (48). — С. 123-128. – Режим доступа: <http://www.creativeconomy.ru/articles/3856/>
9. Гузар, Л. Яке значення має культура для нашого життя? [Електронний ресурс] / Любомир Гузар . – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/columns/2015/03/23/7062428/?attempt=1>.
10. Харамі Мурхаф. Механізм управління інноваційно-інвестиційними проектами на основі мережевого планування в умовах економік розвиваючихся країн : на прикладі Сирійської Арабської Республіки : автореферат дис. ... кандидата економічних наук : 08.00.05 / Харамі Мурхаф; С.-Петербург. гос. ун-т аерокосм. приборостроєння - Санкт-Петербург, 2010. - 25 с.
11. Пилипенко А.І. Забезпечення проектів у сфері культури і мистецтва: особливості та проблемні питання / А.І. Пилипенко // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. - Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2009. - № 3 (31). - С. 115-120.
12. Сопільняк, А.В. Проектне фінансування: проблеми і перспективи розвитку в Україні [Текст] / А.В. Сопільняк // Молодий вчений, 2015.- № 2 (17).- С.70-74.
13. Стороженко, О.В. Нормативно-правова основа функціонування сфери культури [Електронний ресурс] / О.В. Стороженко // Теорія та практика державного управління, 2011. – 4(35). – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2011-4/doc/2/17.pdf>.
14. Крупка, А.Я. Напрями модернізації системи фінансового забезпечення закладів культури і мистецтва [Текст] / А.Я. Крупка // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.8. - С. 396-402.
15. Россошанская О.В. Непрерывность деятельности как основной критерий оценки экономической безопасности [Текст] / О.В. Россошанская // Економічна безпека держави і науково-технологічні аспекти її забезпечення: Праці IV міжнародного науково-практичного семінару, 23-26 жовтня 2012р. / Відповід. ред. Є.М. Письменний, В.М. Шаповал. - Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2012. - С.141-143.
16. Закон «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс] . - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

Рецензент статті
к.е.н., проф. Лаптев С.М.

Стаття рекомендована до
публікації 07.12.2015 р.